ESPAI 18

Taller
El paper de les revisions sistemàtiques de la literatura científica. Prendre decisions basades en l'evidència

Dijous, 23 d'octubre de 2014

CONGRÉS de SERVEIS SOCIALS BÀSICS

El paper de les revisions sistemàtiques de la literatura científica. Prendre decisions basades en l'evidència

Jordi Sanz. Doctor en Sociologia per la Universitat de Lancaster, diploma d'Estudis Avançats e n Psicologia Social per la UAB. Analista a l'Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques.

Prendre decisions en base al millor coneixement existent no és tan habitual ni tan senzill en l'àmbit de les polítiques públiques. I no és pas perquè aquest coneixement no existeixi. En els darrers anys, hi ha hagut un creixement molt ràpid de la recerca aplicada en l'àmbit de les polítiques públiques i de la seva difusió. Augmenta el nombre d'articles publicats en revistes especialitzades, però també apareixen noves revistes per a nous àmbits d'intervenció. Paral·lelament, cal tenir en compte que existeix molta literatura grisa (notes breus, informes, *policy briefs*...) sobre determinades intervencions socials. El resultat de tot plegat és que, per a algunes problemàtiques socials, s'ha generat prou coneixement científic per poder respondre en millors condicions a preguntes clau sobre la naturalesa del problema, què funciona per resoldre'l, el per què i el com.

Tanmateix, el coneixement disponible està lluny d'aplicar-se de forma sistemàtica en processos de presa de decisions sobre polítiques públiques (Haines, Kuruvilla, & Borchert, 2004). Aspectes com la manca de temps, la inèrcia burocràtica, la incapacitat per –o el cost polític de– assumir les pròpies limitacions davant la complexitat a què s'ha de fer front, la manca de tradició i d'incentius per a una transferència fluida de *know how* entre l'acadèmia i les administracions públiques, etc., han fet que a la pràctica polítics i gestors recorrin a altres fonts d'informació diferents de l'evidència científica a l'hora de dissenyar intervencions socials (Nutley, Walter, & Davies, 2007; Prewitt et al., 2012). Davies (2004) anomena aquesta forma de fer política *Política basada en l'opinió.* Experiència, tradicions, judicis, hàbits o contingències del context politicoadministratiu són elements que "competeixen" amb l'evidència científica i que menen els polítics i gestors dels programes a:

- actuar d'acord amb la seva intuïció i experiència personal;
- encarregar estudis *ad hoc*, de caire observacional i amb molt èmfasi en el coneixement local;
- crear grups d'experts i assessors per tal que els aconsellin,
- i, finalment, a elaborar reculls de literatura sobre quin és l'estat de la qüestió, normalment també a mans de persones expertes i de prestigi.

Aquestes fonts d'informació més "tradicionals" serveixen per prendre decisions i establir prioritats, però ho fan amb un risc important de biaix, atès que la selecció de fonts d'informació i referències sobre la qual basar l'anàlisi pot pecar de *parcial i asimètrica* (Gough, Oliver, & Thomas, 2012; M. Petticrew & Rober, 2006).

El que sí creiem rellevant posar de manifest és que aquests *inputs* d'informació comporten un cert risc de biaix en el coneixement resultant que no sempre es fa explícit. I aquest biaix és prou rellevant com per no menystenir-lo, atès que polítics i gestors de programes intervenen en la vida quotidiana de la població (Sackett, 2002). Tot i les millors intencions, les seves decisions i la forma com s'elaboren els programes poden tenir en alguns casos efectes imprevistos, no intencionats i, fins i tot, perjudicials per a aquells que hi participen (Chalmers, 2003, 2005; Macintyre, 2010).

Davant d'aquesta situació, en diversos països del nostre entorn s'ha generat un interès creixent sobre la necessitat d'enfortir el lligam entre el coneixement derivat de la investigació social i el disseny de les polítiques públiques. Aquest és un dels objectius del que es coneix com a *Política basada en l'evidència*, la qual pretén promoure l'ús del coneixement científic (evidència científica) en l'elaboració de polítiques públiques (Campbell, 2007; P. Davies, 2004; NESTA, 2011; Prewitt, Schandwt, & Straft, 2012).

En aquest article presentem succintament un instrument, les revisions sistemàtiques, que pot permetre avançar en aquesta direcció. Sintetitzar sistemàticament la literatura implica identificar **tota l'evidència existent en un moment determinat del**

temps amb relació a un tema o pregunta inicial, avaluar-la críticament i generar una síntesi capaç de respondre a la motivació que justifica la cerca. Tenen l'avantatge d'incloure totes les referències disponibles, tant les positives com les negatives, per tal que el lector pugui jutjar simètricament les recomanacions que se'n deriven (Torgerson, 2003). La finalitat de les revisions sistemàtiques és reduir al màxim el risc en el biaix de cerca i selecció de recursos bibliogràfics emfasitzant la simetria. Això és, incloent la literatura grisa no publicada, articles o recerca contrària al plantejament inicial del revisor i, finalment, separant la recerca rigorosa de la que no ho és. El valor afegit que aporta una revisió sistemàtica és la capacitat de relacionar un nombre elevat d'estudis diferents, a vegades amb resultats contradictoris, i extreure'n conclusions que ajudin a determinar cursos d'acció. A part també, les revisions sistemàtiques permeten:

- **Identificar allò que ens manca per saber.** La simetria en la selecció de referències bibliogràfiques permet dibuixar una imatge global sobre quins són els aspectes en què la recerca primària ha fet més èmfasi i aquells als quals no hi ha prestat gaire atenció. Conèixer el que ens manca per saber contribueix a definir d'una manera més eficient les agendes futures d'investigació, per tal d'evitar invertir esforços i recursos en qüestions sobre les quals ja hi ha prou evidència. Amb una bona revisió sistemàtica evitem 'reinventar la roda' i dirigir els esforços vers qüestions encara per resoldre.
- **Accedir a evidència rigorosa.** Per a alguns temes o preguntes, la quantitat de recerca primària és molt abundant. Però les persones alienes a l'acadèmia no solen tenir ni el temps ni el coneixement suficient per destriar la recerca de qualitat d'aquella que no ho és. Les revisions sistemàtiques permeten superar aquest escull fent més accessible la recerca a partir d'un ventall ampli de formats i instruments de síntesi dirigits a persones no expertes.

En Jordi Sanz en un moment del taller.

- **Incorporar l'evidència existent en el procés de disseny de polítiques públiques de manera explícita i replicable.** Com qualsevol tipus de recerca, les revisions sistemàtiques també tenen limitacions i punts febles. Tanmateix, en aquest tipus de gènere aquestes es fan explícites ja que la seva característica principal és que el procés per elaborar-les resti obert a escrutini (R. E. Slavin, 1995; Mark Petticrew, 2001). Tant el procés de selecció com l'avaluació dels estudis inclosos en la síntesi queda registrat. Això fa que tercers puguin reproduir-lo, dirimint perquè s'arriben a certes conclusions i no a unes altres, sobre la base dels criteris d'inclusió i exclusió de la recerca primària en què es basen.

Un dels aspectes que converteixen les revisions sistemàtiques en un node entre la política i l'acadèmia és la capacitat que tenen per respondre preguntes clau per elaborar polítiques públiques. 'Què (no) funciona'... però també... 'per a qui, sota quines circumstàncies' (R. Pawson, 2006; White & Waddington, 2012). De fet, respondre a aquesta pregunta és un dels reptes actuals per als decisors polítics, el qual va més enllà d'emprar estudis o experts per recolzar o fonamentar una intervenció. Al contrari, la tendència actual és obtenir evidència global i comparada de programes que atenen un problema social similar al nostre. Enlloc de permetre'ns el luxe de 'mirar-nos constantment el melic', es tracta de prestar atenció al que es fa fora per 'poder solucionar el problema que tenim a casa' (J. N. Lavis, Posada, Haines, & Osei, 2004).

Les revisions sistemàtiques tenen aquest vessant més aplicat i orientat a respondre a necessitats concretes dels decisors polítics. Per tal que tinguin un rol en el procés de disseny i elaboració de política social, cal que fem explícit quines preguntes poden respondre (P. Davies, 2006; Stewart R & Oliver S, 2012). A continuació, hem elaborat una síntesi on s'expliciten aquestes preguntes, classificades a partir de tres grans moments en el procés de disseny d'una intervenció pública: què en sabem del problema, quines solucions que funcionen tenim a l'abast i quins aspectes hem de tenir en compte per posar en pràctica les solucions 'que funcionen'.

En aquest breu escrit hem donat a conèixer com les revisions sistemàtiques de la literatura poden esdevenir un pont entre l'evidència científica i la pràctica política. I, sens dubte, respondre a la pregunta 'què (no) funciona per a qui sota quines circumstàncies' permet un disseny més racional de les polítiques públiques. Aleshores, evitarem que els seus efectes perversos (però bones intencions!) acabin perjudicant a aquells que inicialment es pretenia beneficiar.